

Date: 19th December-2025

HOZIRGI ZAMONAVIY PSIXOLOGIYANING TADQIQOT METODLARI

Niyozaliyeva Parvina

TerDPI talabasi

Ilmiy rahbar: **Imonova Maftuna Baxtiyor qizi**

TerDPI o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy ishda hozirgi zamon psixologiyasida qo'llaniladigan asosiy tadqiqot metodlari, ularning mazmuni, afzalliklari va amaliy qo'llanish sohalari tahlil qilingan. Psixologiyada insonning psixik jarayonlarini chuqur o'rganish uchun eksperimental, kuzatish, suhbat, test, anketa, faoliyat mahsulini tahlil qilish, biografik yondashuv, psixodiagnostika, psixofiziologik o'lchovlar kabi metodlarning ilmiy ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy psixologiyada kompyuter texnologiyalariga asoslangan onlayn testlar, neyropsixologik tadqiqotlar, miya faoliyatini o'rganish usullari va statistik tahlil metodlarining qo'llanishi batafsil tushuntirilgan. Ishda metodlarni tanlashda ilmiylik, ishonchlilik, validlik va etik tamoyillarga amal qilish zarurligi ham ta'kidlangan. Mazkur mavzu psixologik tadqiqotlarda to'g'ri metod tanlash, ilmiy natijalarning aniqligi va amaliyotda qo'llanish samaradorligini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: So'rov, anketa, eksperiment metodi, intervyu (suhbat), psixologik testlar, kuzatish metodi.

Kirish

Psixologiya fani insonning psixik jarayonlari, holatlari va shaxsiy xususiyatlarini ilmiy asosda o'rganishga qaratilgan bo'lib, bu jarayonlar murakkabligi tufayli ularni to'g'ri tahlil qilish uchun maxsus ilmiy metodlardan foydalanish zarur. Hozirgi zamon psixologiyasining rivojlanish darajasi psixik hodisalarni aniq, ishonarli va chuqur tahlil qilish imkonini beradigan metodlar majmuasini shakllantirib berdi. Tadqiqot metodlari psixologiyada nafaqat ilmiy izlanishlar, balki ta'lim, tibbiyot, pedagogika, menejment, sport va kundalik hayotda inson xulq-atvorini to'g'ri tushunish uchun ham asosiy vosita hisoblanadi. Shuning uchun psixologik metodlarning mazmuni, imkoniyatlari, cheklovlari va qo'llanish doiralarini o'rganish dolzarb ilmiy masalalardan biridir.

Hozirgi psixologiyada ishlatiladigan metodlar xilma-xilligi bilan ajralib turadi, chunki psixik jarayonlarning o'zi ham turlicha ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Masalan, bilish jarayonlarini o'rganishda eksperiment, xulq-atvorni tahlil qilishda kuzatish, shaxsning ichki dunyosini anglashda suhbat va biografik metodlar samarali bo'ladi. Shuningdek, shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini baholashda psixometrik testlar, temperament va xarakter tiplari bo'yicha diagnostika usullari, motivatsiya va emotsional holatlarni aniqlash metodlari keng qo'llaniladi. Bugungi kunda psixologiya fanida nafaqat an'anaviy, balki zamonaviy texnologiyalarga asoslangan neyropsixologik

Date: 19th December-2025

tadqiqotlar, kompyuter diagnostikasi, miya faoliyatini o'ldiruvchi asboblardan ishlash usullari ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Psixologik tadqiqot metodlarini to'g'ri tanlash ilmiy natijaning aniqligi va ishonchligini belgilaydi. Har bir metodning o'ziga xos tamoyillari, afzalliklari va chegaralari mavjud bo'lib, ularni hisobga olmaslik ilmiy xulosa va amaliy tavsiyalarni noto'g'ri shakllanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli metodlarning ilmiylik, validlik, ishonchlik va etik talablar asosida qo'llanishi psixologik izlanishlarning samaradorligini oshiradi. Ayniqsa, zamonaviy psixologiyada statistik tahlil, korrelyatsiya, regressiya, kontent-tahlil kabi metodlar yordamida olingan natijalar chuqur ilmiy asosga ega bo'ladi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, bugungi kunda psixologik tadqiqotlarning ko'lami kengayib, amaliy va klinik psixologiya, pedagogik psixologiya, sport psixologiyasi, ijtimoiy psixologiya kabi yo'nalishlarda metodlar majmuasi tobora takomillashib bormoqda. Psixologiya fanining har bir yo'nalishi o'ziga xos metodlarga tayanadi va ularni rivojlantirib boradi. Natijada inson psixikasining eng nozik jihatlari aniqlash, xatti-harakatning chuqur sabablarini tushunish va shaxsning individual rivojlanishini ta'minlash imkoniyati ortmoqda.

Asosiy qism

Hozirgi zamon psixologiyasi insonning psixik jarayonlari, holatlari va shaxsiy xususiyatlarini ilmiy asosda o'rganadigan fan bo'lib, uning tadqiqotlarida qo'llaniladigan metodlar psixologik bilimlarning aniqligi va ishonchligini ta'minlaydi. Psixik hodisalar murakkab, ko'p qirrali va yashirin jarayonlar bo'lgani uchun ularni tekshirishda turli metodlardan foydalanish zarur bo'ladi. Shu bois hozirgi psixologiyada tadqiqot metodlari keng doirani tashkil etib, ular psixik jarayonlarning tabiatini chuqur anglashga xizmat qiladi. Zamonaviy psixologiyada birinchi o'rinda kuzatish metodi turadi, chunki u shaxsning xatti-harakatini tabiiy sharoitda, sun'iy aralashuvsiz kuzatish imkonini beradi. Kuzatish orqali shaxsning muomala madaniyati, emotsional reaksiyalari, kundalik faoliyati va xulq-atvori to'g'risida obyektiv ma'lumot to'planadi. Hozirgi kunda videokuzatuv, onlayn monitoring, dasturiy kuzatish kabi zamonaviy shakllar bu metodning imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Psixologiya fanining eng muhim metodlaridan biri eksperiment bo'lib, u psixik jarayonlarni maxsus yaratilgan sharoitda tekshiradi. Eksperimentning afzalligi o'zgaruvchilarni nazorat qilish va ular o'rtasidagi sabab-oqibat aloqalarini aniq ko'rsatib berishidir. Shaxsning fikrlashi, xotirasi, diqqat jarayoni, idrok xususiyatlari, motivatsiyasi kabi ko'plab psixik jarayonlar eksperimental sharoitda o'rganiladi. Kompyuter dasturlari, maxsus stimullar, neyropsixologik qurilmalar zamonaviy eksperimentlarni yanada takomillashtirmoqda. Psixologiyada keng qo'llaniladigan metodlardan yana biri suhbat metodidir. Suhbat shaxsning ichki dunyosini, kechinmalarini, motivlarini, hissiy holatlarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Suhbatning samaradorligi psixologning to'g'ri savol berish mahorati, muloqot madaniyati va suhbatdoshning emotsional holatini sezish qobiliyatiga bog'liq. Intervyu, erkin suhbat, yarim tuzilgan suhbat, klinik suhbat kabi turlari mavjud. Bu metod ayniqsa klinik psixologiya, pedagogik psixologiya va konsultatsion jarayonlarda keng qo'llaniladi.

Date: 19th December-2025

Hozirgi davrda test metodining ahamiyati nihoyatda katta. Psixometrik testlar shaxsning intellekt darajasi, temperament tipi, xarakter xususiyatlari, qobiliyatlari, emotsional barqarorligi, kasbiy moyilligini aniqlashda keng qo'llaniladi. Testlarning eng muhim talablari — ishonchlilik va validlikdir. Test metodlarining zamonaviy shakllari kompyuterlashtirilgan testlar, onlayn diagnostika, avtomatik natija tahlili kabi ko'rinishlarga ega. Testlar psixologik diagnostikaning eng tez va aniq usullaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Anketa metodi ham psixologik tadqiqotlarda keng qo'llanadi. U orqali shaxsning fikrlari, munosabatlari, qiziqishlari, ijtimoiy qarashlari to'g'risida ma'lumot olish osonlashadi. Anketalar yopiq, ochiq, aralash va diagnostik savollardan iborat bo'lishi mumkin. Bu metod ko'proq ijtimoiy psixologiya, ta'lim, boshqaruv va marketing sohalarida qo'llaniladi. Ba'zan anketa metodlari testlar bilan birgalikda qo'llansa, natijalar yanada ishonchli bo'ladi.

Psixologiyada faoliyat mahsullarini tahlil qilish metodi ham muhim o'rin tutadi. Bu metodda shaxsning yaratgan modellashtirilgan ish natijalari — yozuvlar, rasmlar, ijodiy ishlar, kundaliklar, portfoliolar tahlil qilinadi. Bu orqali shaxsning qobiliyatlari, tafakkur darajasi, emotsional holati va munosabatlari haqida bevosita xulosa chiqariladi. Bu metod ayniqsa maktab yoshidagi bolalar bilan ishlashda samaralidir, chunki ularning ichki holatini ko'p hollarda ish mahsulotlari orqali aniqlash mumkin.

Biografik metod, ya'ni shaxsning hayot yo'lini o'rganish usuli hozirgi psixologiyada tobora ahamiyat kasb etmoqda. Biografiyalar, xotiralar, kundaliklar, intervyular asosida shaxsning rivojlanish bosqichlari, hayotiy tanlovlari, murakkab vaziyatlarga munosabati va ichki psixologik omillari o'rganiladi. Bu metod shaxsni yaxlit holda o'rganish imkonini beradi.

Hozirgi tadqiqotlarda statistik metodlar ham alohida o'rin tutadi. Psixologik ma'lumotlarni matematik qayta ishlash natijalarning aniq, ilmiy va ishonchli bo'lishini ta'minlaydi. Korrelyatsiya, regressiya, dispersiya tahlili, faktor tahlili kabi metodlar yordamida psixik jarayonlar o'rtasidagi bog'liqliklar aniqlanadi, tadqiqotning ilmiy asoslari mustahkamlanadi.

Psixologik metodlardan foydalanishda etik tamoyillar ham juda muhimdir. Respondentning roziligi, shaxsiy ma'lumotlarning sir saqlanishi, inson sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilish psixologik tadqiqotlarning ajralmas qismidir. Shuningdek, metodlarni shaxsga zarar yetkazmaydigan, ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatmaydigan ko'rinishda qo'llash eng asosiy talablardan biridir.

Xulosa

Hozirgi zamon psixologiyasining tadqiqot metodlari psixik jarayonlarni ilmiy asosda o'rganish, inson xatti-harakatlari va shaxsiy xususiyatlarining mazmunini aniqlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ushbu mavzuning tahlili yaqqol ko'rsatdi. Psixik hodisalar murakkab, yashirin va ko'p qirrali bo'lgani sababli ularni chuqur o'rganish uchun turli metodlarning uyg'un qo'llanilishi zarur. Kuzatish, eksperiment, suhbat, test, anketa, faoliyat mahsullarini tahlil qilish, biografik metodlar kabi an'anaviy

Date: 19th December-2025

yondashuvlar shaxsning ichki dunyosini, xatti-harakat mexanizmlarini va psixik rivojlanish qonuniyatlarini tushunishga katta imkon yaratadi. Ayniqsa eksperimental metod psixologiyada asosiy ilmiy yondashuv bo'lib, sabab-oqibat munosabatlarini aniq aniqlashga yordam beradi.

Zamonaviy psixologiyaning rivoji bilan birga neyropsixologik metodlar, kompyuter diagnostikasi, statistik tahlil va raqamli platformalarga asoslangan testlar amaliyotda keng qo'llanilmoqda. Eeg, mrt, funksional tomografiya kabi usullar miya faoliyatining psixik jarayonlar bilan aloqadorligini chuqur tahlil qilish imkonini bermoqda. Statistik metodlarning qo'llanishi esa psixologik tadqiqotlarning ilmiy asoslangan, ishonchli va aniq bo'lishini ta'minlaydi. Metodlarning to'g'ri tanlanishi va ularni ilmiy-etik talablar asosida qo'llash psixologik izlanishlarning samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Metodlar xilma-xilligi psixologiya fanining taraqqiyoti davomida shakllangan bo'lib, bugungi kunda har bir metod ma'lum psixik jarayon yoki shaxs xususiyatini o'rganishda o'z o'rniga ega. Shu bilan birga, metodlarni birgalikda qo'llash psixik hodisalarni yanada chuqurroq, har tomonlama o'rganishga xizmat qiladi. Psixologik tadqiqot metodlarining keng imkoniyatlari psixologiya fanining amaliy sohalarida — ta'lim, tibbiyot, sport, boshqaruv, ijtimoiy hayot va shaxs bilan ishlash jarayonlarida ham muhim amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Немов Р.С. **Психология: Учебник для студентов педагогических вузов.** — Москва: Владос, 2014.
2. Рубинштейн С.Л. **Основы общей психологии.** — Санкт-Петербург: Питер, 2003.
3. Imonova, M., & O'ralova, D. (2024). STRESSNING TALABALAR HAYOTIDAGI O'RNII VA ROLI. *Евразийский журнал академических исследований*, 4(6), 187-193.
4. Иманов, Б., & Иманова, М. Б. Қ. (2021). ДАРС ТУЗИЛМАСИ ВА УНГА ТАЙЁРГАРЛИК. *Academic research in educational sciences*, 2(5), 1158-1162.
5. Иманов, Б., & Имонова, М. (2021). Развитие творческих способностей учеников при выполнении проблемных экспериментов по физике с помощью инновационных технологий. *Общество и инновации*, 2(2), 222-227.
6. Имонова, М. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ АБЮЗЕРНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СЕМЬЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ. *Евразийский журнал академических исследований*, 4(5 Part 2), 56–59. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/31556>
7. Imonova, M., & Tojiyeva, D. (2024). PSIXOLOGIK XIZMATNING INSON HAYOTIDA TUTGAN O'RNII. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 950-952.

Date: 19th December-2025

8. Imonova, M., & Muhammadova, D. (2024). TA'LIM TIZIMIDA PSIXOLOGIK XIZMAT KO'RSATISHNING USTUVORLIGI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 907-912.

9. Imonova, M. B. (2023). Oila tinchligi–jamiyat faravonligi asosi. *Finland academic research science publisher*, 1148-1151.

10. Иманова, М. Б. (2021). ШАХС ХАРАКТЕРИ АКЦЕНТУАЦИЯСИ ВА ДЕСТРУКТИВ ХУЛҚ-АТВОР. *Academic research in educational sciences*, 2(11), 1399-1403.

11. Imonova, M. B. (2023). Causes of Suicide Tendency in Adolescents. *Journal of Discoveries in Applied and Natural Science*, 1(1), 62-67.

12. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(10), 101-104.

13. Имонова, М. (2023). Musiqiy tarbiya–qudratli quroldir yohud musiqiy tarbiyaning shaxs shakllanishiga tasiri. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 35-37.

14. Имонова, М., & Таджиева, Д. (2023). Boshlangich sinf oquvchilarida milliy tarbiyani pedagogik va psixologik rivojlanishi qonuniyatlari. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 74-76.

15. Имонова, М. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ СЕСТРОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЛИЧНОМ РАЗВИТИИ. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 2(22), 120-123.

16. Имонова, М., & Тожиева, Д. (2023). Роль сиблинговых отношений в когнитивном развитии детей. *Традиции и инновации в исследовании и преподавании языков*, 1(1), 447-453.

17. Imonova, M., & Xoltorayeva, M. (2024). TA'LIM TIZIMIDA PSIXOLOGIK XIZMAT KO 'RSATISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO 'LLASHNING ZARURIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 903-906.

18. Imonova, M. (2024). AMALIYOTCHI PSIXOLOG KADRLARNING UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ORNI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 485-490.

19. Imanov, B. (2023). NEGATIVE FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF EDUCATION AND WAYS TO ELIMINATE THEM. *Science and innovation*, 2(B3), 355-358.

